

ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ТА ДИРИГЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА САДОВСЬКОГО

У статті вперше окремо розглядаються дві взаємопов'язані ланки діяльності Володимира Садовського, у яких він особливо інтенсивно працював впродовж 1888-1901 рр. Під час навчання у Львівській духовній семінарії він був учасником студентських концертних мандрівок. Працюючи священиком, спочатку короткочасно в різних містечках Галичини, а згодом – у церкві св. Варвари у Відні організовував хори, виступав з ними як диригент. Припинивши концертні виступи, В. Садовський постійно цікавився науковими розробками з мистецтва співу і диригування, пробував себе як педагог співу. Набутий виконавський досвід пригодився йому у діяльності музичного критика.

Ключові слова: Володимир Садовський, Львівська духовна семінарія, «артистичні прогульки», хор «дванадцятки», хор «шіснадцятки», церква св. Варвари у Відні, Теофіл Сембратович, Дівочий ліцей у Перемишлі, «Перемиський Боян», «Буковина», «Галичанин».

ВОКАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКАЯ И ДИРИЖЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВЛАДИМИРА САДОВСКОГО

В статье впервые рассматриваются две взаимосвязанные грани деятельности Владимира Садовского, в которых он особенно интенсивно работал в 1888-1901 гг. Во время учебы во Львовской духовной семинарии он участвовал в студенческих концертных странствиях. Работая священником, сначала временно в разных местах Галиции, а потом – в церкви св. Варвары в Вене организовывал хоры, выступал с ними как дирижер. Оставив концертные выступления, В. Садовский постоянно интересовался научными разработками по искусству пения и дирижирования, пробовал себя как педагог пения. Его исполнительский опыт был полезен ему как музыкальному критику.

Ключевые слова: Владимир Садовский, Львовская духовная семинария, хор «дванадцатки», хор «шестнадцатки», церковь св. Варвары в Вене, Теофил Сембратович, Девичий лицей в Перемышле, «Перемышский Боян», «Буковина», «Галичанин».

VOLODYMYR SADOVSKYI'S VOCAL PERFORMING AND CONDUCTING ACTIVITY

In the article for the first time two interconnected branches of Volodymyr Sadovskyi's activity are regarded separately. These are the branches he was especially involved in during 1888 – 1901. While studying at the Lviv Seminary he participated in the students' concert trips. Working as a priest, at first for short periods of time in different towns of Galicia and later in St. Barbara's church in Vienna, he organized choirs and gave concerts with them as a conductor. Having stopped giving concerts, V. Sadovskyi took constant interest in scientific works on the art of singing and conducting, tried to work as a teacher of singing. The experience he gained while performing proved very useful for his work as a critic of music.

Key words: Volodymyr Sadovskyi, Lviv Seminary, «artistic trips», the choir of twelve, the choir of sixteen, St. Barbara's church in Vienna, Theophil Sembratovych, Girls' Lyceum in Peremyshel, «The Peremyshel Bojan», «The Bukovyna», «The Galician».

В історію української музичної культури Володимир (Домет) Іванович Садовський (1865-1940) увійшов не лише як священик, музично-громадський діяч, музичний критик, один з ініціаторів видання «Артистичного вістника» та «Ілюстрованого музичного календаря», автор обробок українських народних пісень та хорових аранжувань, але й як хоровий диригент та співак. Актуальність пропонованого дослідження полягає у потребі детального аналізу цих двох важливих граней діяльності непересічного митця, оскільки окремі його здобутки (наприклад, очолюваний В.Садовським хор при церкві св. Варвари у Відні) набули широкого європейського визнання, а в українському музикознавстві досі не висвітлені.

Мета статті – на основі доступних матеріалів (здебільшого з періодичних видань) якнайповніше окреслити вокально-виконавську та диригентську діяльність митця із зазначенням її ролі як для самого В.Садовського, так і для української музичної культури.

Стан вивчення обраного ракурсу дослідження є недостатнім. Зазначені грані діяльності В.Садовського ще не були предметом зацікавлення музикознавців. Деякі факти з вокально-виконавської та диригентської діяльності митця (зокрема, участь у хорових мандрівках) висвітлювалися або при нагоді участі у них більш відомих діячів [25, с. 38-39; 37, с. 35-37], або в контексті висвітлення музичного життя Галичини другої половини XIX-початку XX ст. [12, с. 43-44; 24, с. 356; 41, с. 139-141]. Участь В.Садовського при цьому здебільшого замовчувалася.

Наука співу і диригентське мистецтво були предметом постійних і ґрунтовних зацікавлень мистця впродовж цілого життя не лише з практичного (виконавського), але й науково-теоретичного погляду. Свідченням останнього є два списки музичної бібліотеки В. Садовського, складені ним самим. У першому з них – «Списку книжок музичної бібліотеки Володимира Домета Садовського» – наукові праці згруповані у розділі «Загальна і спеціальна наука музики, гармонії, інструментації, наука правлення хором і оркестрою, акустика і наука співу», який нараховує 106 видань німецькою (переважаюча більшість), російською, польською та українською мовами. У другому списку – п.з. «Содержаня бібліотеки музикальної і духовних композицій» – містяться видання про науку співу і диригування, розділені двома рубриками: одна названа «Наука співу» (тут 13 праць таких авторів, як L. Schubert, Rich. Dannenberg, M. Bauer, R. Tschirch, O. Sefferi, Ans. Martin Sacher, С. Сонка, Н. Афанасьєв, О. Рубець); друга – «Лексикалія і наука правленя хором і оркестрою» – 15 позицій (тут праці таких авторів, як P. Frank, L. Schubert, H. Riemann, H. Zopff, J. Pembaur, H. Kling, A. Krüger, A. Гаррас, А. Преображенський, В. Орлов, Юргенсон). Така теоретична база разом з набутим практичним досвідом дала В. Садовському міцний фундамент для фахового рецензування концертів за участю вокалістів-солістів та хорів.

Перший виступ В. Садовського як співака відбувся на концерті, присвяченому 50-ій річниці з часу виходу «Русалки Дністрової» і річниці смерті Маркіяна Шашкевича 8 (20) травня 1888р., у Тернополі [30, с. 3]. Серед інших творів українських композиторів програмою передбачався дует з опери М.Лисенка «Різдвяна ніч» у виконанні Соломії Крушельницької та В. Садовського, але фактично було виконано дует «Зацвіла у долині червона калина» М. Лисенка (до слів Т. Шевченка). Виступ цей здобув, за словами рецензії, «загальну похвалу» [28, с. 2].

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років XIX ст., В. Садовський брав участь у студентських артистичних мандрівках, у складі чоловічих хорів, організованих при них і названих за кількістю учасників хору (12 або 16). Кошти, здобуті за концерти, перечислялися у фонд будови окремого будинку для українського театру «Руська Бесіда» у Львові.

У таких мандрівках о. Садовський побував двічі: 1889 року, коли диригентом хору був Остап Нижанківський, і 1890 року, коли мандрівка була організована ним самим. Концерти колективу в обох мандрівках містили не тільки виступи хору, але й обов'язково вступну промову (тут виступали М. Подолинський, К. Студинський, Т. Окуневський, Г. Цеглинський та інші), сольні інструментальні (у виконанні піаністів Шепаровичівни, пані Вербицької, К. Штоля, Онишкевичча, часто місцевих музикантів, композитора і соліста-цитриста Євгена Купчинського) та вокальні мініатюри (солоспіви М.Лисенка, «Дума про Кальнишевського» у

гармонізації Д. Січинського у виконанні М. Левицького), декламацію (здебільшого творів Т. Шевченка), а також танці.

Перша артистична мандрівка тривала з 5 по 15 вересня 1889 р., і за цей час колектив здійснив маршрут: Стрий (5 вересня) – Броди (8 вересня) – Золочів (10 вересня) – Зборів (12 вересня) – Тернопіль (15 вересня). У поїздки брало участь 12 співаків (звідси назва – «дванадцятка»). Програми концертів першої поїздки відображала публікація «Перша руска прогулька артистична» [32, с. 2]. Рецензія на концерт «дванадцятки» 1889 р. у Тернополі перераховує майже весь склад колективу: «В тенорах бачили ми пп. Николу Левицького, Зенона Кириловича, Осипа Дрималика (відомий в майбутньому диригент «Львівського Бояна», голова Музичного товариства ім. М.Лисенка. – Я.Г.), Вол. Садовського, Кир. Студинського (згодом – літературознавець, академік ВУАН – Я.Г.) и Юліяна Гумецкого; в басах Ив. Гриневецкого, Б.Курпяка, Євг. Купчинського (відомий цитрист, автор композицій для цитри, які сам виконував підчас подорожей «дванадцятки» – Я.Г.), Ант. Крушельницького і І. Партицького (брат Омеляна Партицького – редактора журналу «Зоря» – Я.Г.)» [21, с. 3].

Поїздка «дванадцятки» 1889 р. багато рецензувалася і анонсувалася у дописах «Діла» з різних міст Галичини. Всі ці рецензії об'єднує захоплений тон і досить докладна характеристика творів, серед яких згадувалися вокальні номери і за участю В. Садовського як співака.

На концерті у Бродях колектив виконав «Quodlibet» М. Лисенка, М. Рудковського «U nas inaszej», Зедермана «Хлопське весілля в Швеції» та П.Ніщинського «Закувала та сива зозуля» з «Вечорниць». «Всі три продукції випали недостижимо, – пише захоплений рецензент. – Загально подивлювано певність, техніку і рідку добірність голосів. [...] Сподобалася особливо думка Рудковського. Се так мов би не польська композиція, з цілої річи перебиваєсь рускій дух, сольові квартети пп. Левицького, Садовського, Курпяка і Давкші сильно вирізнялися мелодійністю і красою» [13, с. 2]. У золочівському концерті колективу представлено різнонаціональні музичні твори польською, сербською, чеською і українською мовами. «Такою різнородністю мало котрий концерт в силі повеличатися, надто всі точки виконано артистично, хоч багато перешкоджав злий устрій салі. В Лисенковім тріо («Ой не гараз запорожці. – Я.Г.) визначилися солісти пп. Левицький, Садовський і Крушельницький. [...] Сольові квартети членів «дванадцятки» пп. Левицького, Садовського, Гриневецкого и Крушельницького випали в обох нумерах (Воробкевича «Сиві очі» і Желеньского «Nasza Nanka») недостижимо» [16, с. 2], – читаємо у рецензії. Подібний відгук отримав і концерт у Зборіві [15, с. 1]. В останньому концерті (у Тернополі) першої мандрівки В. Садовський виступив і як диригент «дванадцятки» [21, с. 3].

Друга артистична мандрівка відбулася 1890 р. В. Садовський згадує: «Друга артистична прогулька вибрала ся зараз слідуячого року 1890 під управою Вол. Садовського, яко діригента а Павла Кудрика (батько композитора і музикознавця Бориса Кудрика. – Я.Г.) яко меткого і запопадливого адміністратора – інтенданта. В склад тої другої «дванадцятки» входили: тенор: Сінкевич Станислав (соліст), Кирилович Зено, Юросевич Йосиф, Левинський Юліян, Гумецкий Юл. і Вол. Садовський, басы: Шиманський Йосиф (соліст), Кудрик Павло, Штоль Кароль (піаніст); Кормош Омелян, Січинський Ємануїл і Венгринович Олекса» [35, с. 99]. Анонсувала майбутній концерт опублікована відозва «Друга артистична прогулька» [11, с. 3], у якій повідомлялося про початок мандрівки з Сокала 28. 08. 1890 р., а також що виручені кошти будуть віддані у фонд побудови будинку для українського театру у Львові.

Подорож тривала з 28 серпня по 18 вересня 1890 року. Виконавський колектив нараховував на цей раз 16 співаків і називався «артистичною шіснацяткою». Кожний виступ відображає рецензія на шпальтах «Діла» (хоч послідовність і хронологія появи рецензій неточно відповідала послідовності відвіданих міст), у якій дана характеристика якості співу хору і відзначені заслуги диригента Володимира Садовського. На першому ж концерті у Перемишлі 2. 09. 1890 р., за словами рецензента, «хор шіснацятки під управою п. Садовського відспівав з повним артизмом три пісні. Не в прибільшену похвалу скажемо, коли заявимо, що хори були справді артистичної натури. Глибоке зрозумінє композитора, знаменита техніка, до того диспозиція добірних сил – от що характеризує хори шіснацятки» [18, с. 2]. Ще

промовистішою є оцінка концерту у Самборі 4. 09. 1890 р.: «Взагалі ж цілий хор під умілою управою п. Садовського співає – мало сказати: добре, але – дуже добре» [19, с. 2]. На концерті у Стрию 7 вересня з трьох виконаних «шістнадцяткою» творів «зробив хороше враження «Іван Гус» (М.Лисенка. – Я.Г.), котрого виконання, під управою п. Садовського, вповні вдовольняло всяким вимогам концертної продукції. [...] Говорячи без пересадки, хоральні продукції шістнадцятки відзначались чистою інтонацією, складним виголошенням, добре понятою деклямацією та удачним тінюванням, і зраджували совістну працю молодих патріотів, що прийняли хорошої задачі – нести пісню нашу по краю і здобувати для неї славу» [23, с. 2]. На концерті у Чорткові 12. 09. особливо рецензент відзначив виконання хору М. Вербицького «Сиві очі»: «на похвалу шістнадцятки і єї діригента п. Садовського признати мусимо, що виконання сего твору було артистичне, тож і оплескам не було кінця» [22, с. 2]. У Чорткові хор поділився на дві групи, кожна з яких поїхала на гостини до священників, і лише на концерті у Городенці 16 вересня знову об'єдналися разом [14, с. 2]. Цю ж програму повторили на концерті 18 вересня у Снятині [20, с. 2]. Підводячи підсумок в опублікованому «Справозданню з другої артистичної прогульки», диригент В. Садовський і адміністратор П. Кудрик вказали всі міста і дати перебування колективу з концертами, повний склад хору, подали зведений список виконаних композицій та фінансовий розрахунок подорожі [38, с. 2].

Значення мандрівок «дванадцятки» та «шістнадцятки» вимірюється в кількох аспектах. Передовсім це пропагування української композиторської творчості у провінції, причому як класичних на той час (твори М. Вербицького. І. Лаврівського), так і щойно написаних композиторами (О. Нижанківським, А. Вахнянином) творів спеціально для виконання колективами під час мандрівки. По-друге, це була потужна музично-громадська ініціатива, спрямована на збір коштів для будівництва приміщення для українського театру у Львові. 1904 р. у статті «Дещо з споминів про перші артистичні прогульки співацькі в Галичині», В. Садовський писав, що «хто слідив за національним рухом того часу, той мусить много несподіваних появ серед життя-буття Русинів приписати тим двом вандрівкам, що ведені розважно а умілою рукою, принесли при тім малий грейцар на фонд театральний» [35, с. 100]. По-третє, це була можливість виявити музичні сили (у тому числі вокальні) і допомогти їм дебютувати перед публікою, заявити про себе. Не випадково співаки Модест Левицький, В. Садовський, цитрист і композитор Євген Купчинський починали своє мистецьке зростання саме на цих мандрівках. А коли 1890 р. організувано хорове товариство «Львівський Боян», багато співаків з «дванадцятки» і «шістнадцятки» ввійшли до складу цього хору. Диригентська практика, здобута В.Садовським у цих мандрівках, знадобиться у його діяльності як організатора хорів і хорового диригента у Городку коло Львова (1891-1892), у Завадові (1892-1899), Збаражі (1892-1894). На жаль, через відсутність документального матеріалу, годі щось деталізувати про цей період його диригентської діяльності.

З квітня 1894 до 1901 року о. Садовський, працюючи священником української церкви Святої Варвари у Відні, керував тут хором. Цей хор (мішаний) був організований парохом церкви Теофілом Сембратовичем 1894 р. і утримувався його стараннями [6, с. 2]. Спочатку він існував на добровільних началах. Коли ж стараннями латинського ординаріату у Відні кардинала Сильвестра Сембратовича і сенатора В.Ковальського вдалося від уряду одержати кошти на утримання хору, Т. Сембратович перевів його на сталу платну основу [3, с. 2]. За вказівками «Галичанина», 1901 р. (на момент завершення В. Садовським праці у Відні) австрійське міністерство віросповідань і просвіти виділяло на хор 1800 злотих ринських в рік, з яких 600 отримував диригент [9, с. 2-3]. З приходом на парохію В. Садовський взявся за керівництво колективом. Дуже скоро хор став «візитною карткою» церкви: ним захоплювалися всі іноземці, високі церковні і політичні діячі, які прибували до Відня.

Однак становлення церковного хору не йшло гладко. 1897 року його діяльність стала одним з аспектів незаслуженої критики, що викликало у галицькій пресі (газетах «Буковина» та «Галичанин») резонансну дискусію. Не заглиблюючись у всю проблематику дискусії, оглянемо лише ту її частину, що стосується діяльності хору і її керівника.

Початок дискусії поклала опублікована в газеті «Буковина» гостра критична замітка «Віденська гр[еко]- кат[олицька] парохія», автор якої сховався за підписом «Парохіянин» [2].

Підгрунтям допису, згідно зізнання автора, стала проповідь у церкві св. Варвари о. Григорія Хомишина, пароха іншої віденської церкви – церкви св. Августина. Хор автор вважає «чистою зневагою церкви, підносячи, що в сім хорі висьпівують всякі люди, а лише не Русини, і то без чувства релігійного, а лише за заплаву. І справді суть там Чехи, Хорвати, Німці, ба і нехристи-жиди обох полів, а найменше Русинів [...]» [2, с. 1]. На думку дописувача, «потрібно хору *мужеского руского*, що був би, як завсїгди в нашім обряді, окрасою нашої церкви, але не мішаного з всякої збиранини, що справді є зневагою і соблазною нашої церкви, як слушно замітив отець проповідник. Очевидно не годиться також, аби управляв тим хором от[ець] сотрудинок і вигинав ся на хорах на всі боки з артистично-театральною плястиком і мімікою, але міг би дірігувати якийсь сьвітський Русин, а такий певно найде ся. Вправді, хто чужий глядить на диригента от[ця] Садовського, то певно не спізнасть, що він сьвященик, бо сей ні своїм виступленем, ні поведенем, ні виглядом не виявляє зовсім сьвященичого звання [...], але вже-ж диригентура і то ще така театрально на хорах в церкві – для сьвященика не личить...» [2, с. 1] – (Курсив за першодруком. – Я.Г.).

Стаття «Парохіянина» викликала низку обурливих статей-відповідей і спростувань. Через кілька номерів, в тій же «Буковині», подана відповідь о. Г. Хомишина [33, с. 1-2]. Стосовно хору і його диригента о. Г. Хомишин писав: «Справді, порушив я ту квестию (хору), але тільки в змислі чисто літургїчнім, іменно оскільки хоральний сьпів в засаді не годить ся з нашим обрядом [...]. Однак категорично заперечую, мов би то я мав на цілі через то піддати під критику личність диригента о. Садовського, або его заховане в хорі та відносини его морального житя, або моральне поведене учасників хору, або що о. Садовський невідповідний на диригента, і що замість мішаного хору відповідав би лучше мужеский хор під усправою сьвітського чоловіка і т.п. Ціль моя була тільки та, щоби бодай побіжно доказати, що наш обряд, а особливо сьпів підчас богослуженя є так уложений, що ціла церков має брати участь, а не кілька одиниць в хорі, бо в тім случаю є тільки монополїзация, через що діє ся велика кривда сьпівови нашої церкви. [...] Але і той хор, який є в церкві сьв. Варвари, не відповідає своїй цілі, бо складає ся з людей чужої народности, не розуміючих ані язика, ані духа нашого богослуженя, а до того многі учасники суть платні, тож не дивно, що такий сьпів зневажає наш обряд і не возвеличує Бога» [33, с. 2].

Окрему увагу хорів та його керівникові присвятив у ґрунтовному спростуванні парох віденського приходу – о. Т. Сембратович. Він вважає, що «нинїшне пініє в церкві сьв. Варвари єсть найбільшою окрасою нашого велелїпного обряду і сам Архипастир Є[го] Е[міненція] кардинал Сембратович, коли відслужив службу соборну архієрейску при сьпіві того самого хору під управою о. сотрудинок, був так зворушений повагою виконаних творів літургїйних, що заявив велику свою радість із хвали Божої в церкві сьв. Варвари; а диригентови як і хорови висказав своє високе признане і найбільшу похвалу. Крім того високі достойники церкви, котрі задержували ся довший час у Відні, і правили Службу Божу при участі того ж хору, заявляли всі одногосно, що так поважного сьпіву ще їм не приходило ся чути, і що при так взнеслім хоральнім сьпіві сама молитва лекше лине до Бога» [3, с. 1]. Перераховуючи серед репертуару хору твори Д. Бортнянського, М. Вербицького, А. Львова, П. Чайковського, В. Садовського й інших композиторів, Т. Сембратович ілюструє якість виконання цих творів критичними відгуками у віденській німецькій пресі, а також зазначає, що в хорі співають 1 чех, 3 хорвати, 5 німців і 3 русини, а наявність в хорі жидів спростовує вдумку «Парохіянина». Т. Сембратович вказує, що «сам о. Садовський нераз просив мене, щоби я постарав ся о якого до того спосібного чоловіка з Галичини, бо він чує ся через диригентуру дуже обтяженим і надто звязаним, бо не вільно ему навіть в недїлю захорувати, позаяк не може між знакомими сьпівачами знайти заступника, котрий би яко тако відповів вложеному на него обовязкови» [3, с. 1-2].

Після спростування Т. Сембратовича у «Галичанині» дискусію було вичерпано розлогим дописом про віденську парохію св. Варвари, в якому наводився колективний лист з Відня від 4.11.1897 р., підписаний В. Ковальським, І. Струмінським, Є. Лопушанським, М. Винницьким, В. Янкевичем, І. Длужанським, Ф. Гринчаком, О. Ковальським та З. Юзичинським на захист Т. Сембратовича і В. Садовського від несправедливих наклепів [1, с. 1].

«Галичанин» згодом періодично інформує про оцінку нових досягнень хору у німецькомовних джерелах. Так, один з анонімних дописувачів газети наводить у дописі цитату з німецького фахового журналу «Oesterreiche Musik- und Theaterzeitung» зі статті під назвою «Die Musik in den Wiener Kirchen» з високою оцінкою хору: «Та признательность со стороны чужих, як и искренняя благодарность от виденских прихожан, нехай будуть вознаграждением як для нашего о. приходника, который не щадит трудов, чтобы удержати так знаменитый хор, так и для о. сотрудника, который целое свое признание на попрыщи церковной музыки и свои способности яко управителя хора – що ему немецкие критики признають – пожертвовал, чтобы перед чужими возвеличить наш обряд» [5, с. 2]. Інший анонімний допис говорить про «весьма лестные» відгуки про спів хору у віденських газетах, «особенно композициям недостижимого Бортнянского и Вербицкого, подносит критика мастерское исполнение таковых хором, который был организован о. Садовским, сотрудником церкви св. Варвары в Видни и который поет под управлением о. Садовского. Больше обстоятельную критичную оценку упомянутого хора напечатал «Fremdenblatt» в 190 н-ре от 1898 г., не щадя слов признательности для исполнителей композиций Бортнянского, Вербицкого и др., не меньше як и для управителя хора. Такая же лестная заметка была напечатана в фаховом журнале «Neue musikalische Presse». Видимо виденские немцы пленяются нашим богослужением, а заслуга в том о. Садовского, жертвующего для поднесения того богослужения свои труды, время и фаховые знания» [22, с. 3].

1899 року московський Синодальний хор під керівництвом С. Смоленського і регента Орлова прибув до Відня на освячення російської посольської церкви [31, с. 2]. Під час цієї поїздки, очевидно, С. Смоленський мав можливість чути хор церкви св. Варвари і зацікавився ним. В. Садовський зазначає також, що С. Смоленський визнав віденський хор під керівництвом В. Садовського кращим в «технічній вишколеню» і в доборі голосів, зацікавився творами М. Вербицького в обробці В. Садовського на мішаний хор і «много богослужбних пісень, виготовлених в партитурі забрав зі собою до Москви» [36, с. 133].

4 (17). 04. 1900 року у залі Безендорфера у Відні відбувся концерт духовної музики у виконанні хору церкви св. Варвари. На концерті були присутні родина монарха – архикнягиня Марія Валерія та архикнязі Франц Сальватор і Кароль Людвік. Програму концерту склали твори «Виждь Твоя пребеззаконныя дела душе моя» П. Чайковського, «Іже Херувими» М. Вербицького, «Вскую прискорбна еси душе моя» та «Хвалите отроцы» Д. Бортнянского, Львова «Чертог Твой вижду Спасе» і «Плотию уснув». Басові соло у творах виконували соліст королівської опери в Штудгарті Олександр Носалевич та студент Віденської консерваторії Михайло Яворський. За повідомленням «Галичанина», «в интерпретации русского хора вышли песнопения ти так очаровательно и величаво, що все латинники были обворожены» [8, с. 2]. Після концерту архикнягиня поклікала до себе В. Садовського, висловивши йому своє захоплення і хором, і виконуваними творами [8, с. 2].

Очолований В. Садовським церковний хор не обмежувався лише супроводом богослужінь та виступами на духовних концертах. 12. 02. 1899 р. хор зі співаком-солістом О. Носалевичем брав участь у концерті і балі віденського студентського товариства «Буковина» [7, с. 2], також хор брав участь у Шевченківських вечорах [36, с. 134].

Наведений матеріал показує, що репертуар В. Садовського-диригента сконцентрований довкола українських (менше – російських) авторів (Д. Бортнянского, М. Вербицького, А. Львова, П. Чайковського), в інтерпретації яких за загальним визнанням він сягнув диригентської майстерності. «Тоді то введено в богослужіне літургічне таких композиторів, як: Бортнянского, Львова, Львовского, Чайковського, поправленого перекладеного на міш. хор о. Садовським Вербицкого а викинено з штучного нотного співу все то, що своїм ритмом та мелодією і гармонією не відповідало духові греко-восточного богослуження» [36, с. 127] – згадував згодом у спогадах сам о. Садовський. Строгий відбір творів відповідав обрядові, очищення репертуару від творів іноземних авторів з їх концертними вокальними руладами, які роблять спів під час богослуження монополією тільки хору, недоступною для всіх прихожан, – ці постулати резонуватимуть у статтях В. Садовського «Дві новини на поли нашей церковной музыки» (1899 р.), «Взаїмини межі рускою церковною пісню а руским народом» (1904 р.), а також у підготовленому до архієпархіального собору 1941 року «Декреті про церковний спів».

Після приїзду до Перемишля 1901 р. В. Садовський почав поступово відходити від виконавської діяльності: капеланська праця не давала можливості для цього. Короткий час В. Садовський був керівником «Перемиського Бояну». Під його керівництвом «дійшли концерти перемиського Бояна до такого значіння, що не лиш у своїх, але і у чужих знатоків музики мають велику симпатію і поважане» [26, с. 112], – інформував один з часописів. Б. Кудрик, очевидно, помилково вважає, що «в останніх десятиках ХІХ ст. диригенту львівського семинарицького хору обіймає о. Володимир Домет Садовський» [27, с. 213], оскільки на той час митець знаходився ще у Відні.

Набутий вокальний і диригентський досвід знаходить згодом свій вияв. 1903-1904 роках В. Садовський працював учителем співу в українському Дівочому лицейі в Перемишлі [34, с. 1; 40, с. 76-77], виявивши неабиякий педагогічний дар. У той час В. Садовському вдалося зреалізувати мрію про заснування українського музичного журналу і видавати «Альманах музичний» (1904-1907) та «Артистичний вістник» (1905). В опублікованих ним матеріалах – статті «Вступне слово до співаників» (текст опубліковано з рукопису [4, с. 34-37]) та підручнику «Елементарна теорія музики і співу для ужитку шкіл народніх» (написаний 1907, неопублікований) – підкреслюється важливість навчання співу, піднімається питання про створення співаників і музично-теоретичних підручників.

Лише після постійного проживання у Львові з 1921 року В. Садовському випадає ще одна можливість виявити себе як хорового диригента. 2 червня 1929 року він разом з С. Людкевичем, С. Федаком, М. Волошиним, Б. Вахнянином та І. Охримовичем взяв участь у святкуванні століття заснування першого мистецького хору в Галичині при греко-католицькій Катедрі в Перемишлі. Допис з програмою концерту [10, с. 21-22] не вказує які саме твори диригував В. Садовський. У першій частині виконано «Христос воскрес» (не поданий автор), «Алилуя», «Іже херувими», «Тебе поєм» та «Отче наш» М. Вербицького, а також духовну музику І. Лаврівського. «На першу часть програми припали церковні твори Вербицького, Лаврівського і Бортнянського, дириговані по черзі д-ром Федаком, о. Садовським, І. Охримовичем і д-ром Людкевичем, – читаємо в одній з рецензій на концерт. – [...] В виведенні д-ра Федака і о. Садовського ближчих до церковних традицій і багатших в пієтизм, зискали ці твори на стилю і поставили відразу настрої концерту на відповідний рівень. Видно в цих диригентів руку досвідних і обізнаних з хором мистців, і приходиться лише жаліти, що так рідко появляються вони на концертній естраді» [17, с. 5]. У другій рецензії автор називає С. Федака, В. Садовського, І. Охримовича та С. Людкевича «заслуженими піонерами нашої співацької культури», а «публика витала оваційно появу старших диригентів як д-ра Ст. Федака і о. Садовського» [39, с. 4].

Отже, інтенсивна вокальна і диригентська практика В. Садовського тривала лише впродовж десятиліття (1888-1901) першої половини його життя – під час навчання у Львівській духовній семінарії, а відтак праці в храмі св. Варвари у Відні. Співвідношення взаємодоповнюючих ланок діяльності В. Садовського не паритетне – помітне надання переваги хоровому диригуванню, в той час як вокальна практика (більше вокально-ансамблева, ніж сольна) залишилася епізодом, юнацьким захопленням. Хоча саме це вплинуло на його музичну публіцистику, додавало авторитетності як музичному критикові, рецензії якого були сконцентровані в основному довкола проблем вокального та хорового виконавства. Диригентська праця у храмі св. Варвари у Відні сформувала його погляд на українську церковну музику, який потім він впродовж всього життя пропагуватиме у своїх публіцистичних виступах. У масштабі української музичної культури заслуга В. Садовського як керівника церковного хору полягає не тільки у відродженні хору, але й досягненні творчих вершин, визнання його високопрофесійності іноземними митцями .

ЛІТЕРАТУРА

1. Въ дѣле русского прихода въ Вѣднѣ // Галичанинъ. – 1897. – Ч.245. – 28.10 (9.11). – С. 1.
2. Віденська гр. кат. парохія // Буковина. – 1897. – Ч. 226. – 10 (22) 10. – С. 1-2. – Підписано: «Парохіянин».

3. Віденська гр. кат. парохія. // Буковина. – 1897. – Ч. 239. – 26. 10 (7.11). – С. 1 – Підписано: Відень, дня 2 падолиста 1897. Др. Теофіл Сембратович.
4. Горак Я. До історії та характеристики українських музично-теоретичних підручників у Галичині першого десятиріччя ХХ століття: методична розробка / Я. Горак. – Львів, 2008. – 37 с.
5. Дописи. Изъ Вѣдня // Галичанинъ. – 1898. – Ч. 11. – 15 (27). 01. – С. 2.
6. Дописи. Изъ Вѣдня. // Галичанинъ. – 1894. – Ч. 143. – 28. 06. (10.07). – С. 2.
7. Дописи. Изъ Вѣдня // Галичанинъ. – 1899. – Ч. 61. – 17 (29). 03. – С. 2.
8. Дописи. Изъ Вѣдня (Русскій концертъ въ Вѣдне) // Галичанинъ. – 1900. – Ч. 80. – 7. (20). 04. – С. 2. – Підписано: ó.
9. Дописи. Изъ Вѣдня // Галичанинъ. – 1901. – Ч. 47. – 1 (14). 03. – С. 2-3.
10. Дописи. Львів // Боян. – 1929. – Ч.2-3. – С. 21-22. – Підписано: Присутній.
11. Друга артистична прогулька // Діло. – 1890. – Ч. 150. – 5 (17). 07. – С. 3. – Підписано: Павло Кудрик, Володимиръ Садовскій.
12. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст. / М. Загайкевич. – Київ: Видавництво АН УРСР, 1960. – 190 с.
13. Зъ Бродовъ [Концертъ «дванацятки» въ Бродахъ] // Діло. – 1889. – Ч. 196. – 31. 08. (12.09). – С. 2. – Підписано: Н-ый.
14. Зъ Городенки [Концертъ артистичной шѣснацятки] // Діло. – 1890. – Ч. 208. – 15 (27). 09. – С. 2. – Підписано: Очевидецъ.
15. Зъ Зборова [Концерт «дванацятки» в Зборовѣ] // Діло. – 1889. – Ч. 200. – 5 (17). 09. – С. 1. – Підписано: Н-ый.
16. Зъ Золочева [Концертъ «дванацятки» въ Золочеві] // Діло. – 1889. – Ч. 198. – 2 (14). 09. – С. 2. – Підписано: Настькомый.
17. З концертової салі (Концерт з нагоди 100-літніх роковин оснування першого хору на Галицькій Землі в Перемишлі // Діло. – 1929. – Ч. 124. – 6. 06. – С. 5. – Підписано: І. О-вич.
18. Зъ Перемишля [Концерт артистичной шѣснацятки] // Діло. – 1890. – Ч. 198. – 1 (13). 09. – С. 2. – Підписано: О. Г., очевидецъ.
19. Зъ Самбора [Гостина артистичної шіснацятки. Вечерокъ въ доход будовы руско-народного театру. Комерсь] // Діло. – 1890. – Ч. 194. – 28. 08 (9.09). – С. 2. – Підписано: Очевидецъ.
20. Зъ Снятина [Вечерницѣ шѣснацятки артистичной] // Діло. – 1890. – Ч. 206. – 12 (24). 09. – С.2. – Підписано: Клим Обух.
21. Зъ Тернополя. [Концерт «дванацятки» въ Тернополи] // Діло. – 1889. – Ч. 201-202. – 7 (19). 09. – С. 3. – Підписано: К-въ
22. Зъ Чорткова [Концерт артистичной шѣснацятки] // Діло. – 1890. – Ч. 207. – 13 (25). 09. – С. 2. – Підписано: Д. С.
23. Зо Стрия [Концерт артистичной шѣснацятки] // Діло. – 1890. – Ч. 203. – 7 (19). 09. – С. 2. – Без підпису.
24. Історія української музики в шести томах. – Т. 2: Друга половина ХІХ ст. / [Редкол. Т.Булат (відпов. ред.), О. С. Олійник, А. К.Терещенко]. – Київ: Наукова думка, 1989. – 464 с.
25. Колодій Я. Остап Нижанківський / Я. Колодій. – [Передм. Ю.Ясіновського; Редкол: В.Гаюк, М.Гуменний, В.Яремчук, Ю.Ясіновський]. – Львів, 1994. – 64 с.
26. Кромш Т., о. Нестерович. «Перемиский Боян» // Альманах музичний: Літературна часть першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицкий. – Львів: НТШ, 1904. – С.112-113.
27. Кудрик Б. Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі / Б. Кудрик // Богословія. – 1938. – Кн. 4. – С. 208-214.
28. Новинки. З Тернополя пишуть нам... // Діло. – 1888. – Ч. 104. – 10 (22). 05. – С. 2.

29. Новинки. О хорѣ въ русской церкви въ Вѣднѣ // Галичанинъ. – 1898. – Ч. 251. – 8 (20).11. – С. 3.
30. Новинки. Програмка вечерка музикально-декламаційного урядженого в день 8 (20) мая в Тернополи // Діло. – 1888. – Ч. 102. – 7 (19). 05. – С. 3.
31. Новинки. Русскій концертъ въ Вѣдни // Галичанинъ. – 1899. – Ч. 78. – 7 (19). 04. – С. 2.
32. Перша руска прогулька артистична // Діло. – 1889. – Ч. 187. – 21. 08 (2.09). – С. 2. – Підписано: Диригентъ хору: Остапъ Нижанковскій. Члены дванацятки: Ив. Гриневецкій, Юл. Гумецкій, Ив. Давкша, Зенонъ Кириловичъ, Ант. Крушельницькій, Ев. Купчиньскій, Богд. Курпякъ, Ив. Левицкій, Вол. Садовскій, Кир. Студиньскій, Іос. Партицкій, Н. Яросевичъ. Фортепянисть: артисть-музикъ п. К. Штоль.
33. Проповідь віденьским Русинам // Буковина. – 1897. – Ч. 232. – 18 (30). 10. – С. 1-2.
34. Руский дівочий ліцей в Перемишли // Діло. – 1904. – Ч. 257. – 15 (27). 11 – С. 1.
35. [Садовський В.] Дещо з споминів про перші артистичні прогульки співацкі в Галичині // Альманах музичний: Літературна часть першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / [Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицкий]. – Львів: НТШ, 1904. – С. 97-100. – підписано: Домет.
36. [Садовський В.] Мішаний хор при храмі св. Вм. Варвари у Відни // Альманах музичний: Літературна часть першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / [Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицкий]. – Львів: НТШ, 1904. – Львів: НТШ, 1904. – С.124-135. – Підписано: Домет.
37. Сов'як Р. Остап Нижанківський: Нарис про життя і творчість / Р. Сов'як. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 87 с.
38. Справозданьє зь другою артистичною прогульки // Діло. – 1890. – Ч. 232. – 13 (25).10. – С. 2. – Підписано: Волод. Садовскій, діригентъ, Павло Кудрикъ, адміністраторъ.
39. Століття першого українського хору в Галичині (Святочний хоровий концерт львівського, перемиського і стрийського «Бояна», «Бандуриста», «Сурми» і хору українських богословів у Львові // Діло. – 1929. – Ч.123. – 5.06. – С.4. – Без підпису.
40. Український інститут для дівчат у Перемишлі 1895-1995: Ювілейна Книга Пам'яті (до 100-річчя заснування) / [Упоряд. І. Гнаткевича, Редкол: І. Гнаткевич, І. Дзядик-Сухорська, У. Єдлінська та ін]. – Дрогобич: Відродження, 1995. – 168 с.
41. Черепанин М. Музична культура Галичини / М. Черепанин. – Київ: Вежа, 1997. – 328 с.